

31 Mart Vakası

II. Abdülhamit idaresine karşı ilk fiilî hareket, Rumeli’de başladı. III. Ordu subaylarından Kolağası (Kıdemli Yüzbaşı) Resneli Ahmet Niyazi Beyin, yanına asker ve sivil iki yüz kadar gönüllü alarak, 3 Temmuz 1908 tarihinde Resne’den ayrılarak dağa çıkmasıyla ilk hareket başlamış oldu. Niyazi Bey, saraya çektiği telgrafta anayasanın yeniden yürürlüğe konmasını istedi. II. Abdülhamit idaresine karşı başlatılan bu hareket kısa sürede bütün Makedonya’ya yayıldı. Halk da bu hareketi destekledi, saraya bu doğrultuda telgraflar çekildi. Böylece 23 Temmuz 1908 tarihinde İttihat ve Terakki Cemiyeti kendiliğinden Meşrutiyet’i ilân edince, bir gün sonra Padişah II. Abdülhamit de mecburen II. Meşrutiyeti ilan edip, anayasayı yeniden yürürlüğe koymayı kabul etti. Meşrutiyet’in ikinci kez ilânı bütün memlekette ve her tabaka halkta büyük bir sevinç uyandırmış; millet, tarihinde görmediği bir hürriyete kavuşmuş, bu hareket çok büyük ümitleri de beraberinde getirmişti. Meşrutiyetin yeniden ilanının yarattığı sevinç ve hürriyet havası fazla uzun sürmemiştir. 31 Mart 1325/13 Nisan 1909 sabahı patlak veren ve İstanbul’u günlerce heyecan ve korku içerisinde bırakan 31 Mart Olayı’nın nedenleri hakkında bugüne kadar yapılan araştırmalarda çeşitli yorumlar ve görüşler ileri sürülmüştür. Olayın çıkışına dair öne sürülen nedenler şunlardır:

- a) İttihat ve Terakki Cemiyetinin iktidara gelebilmek için kendine her türlü yolu meşru gören bir tavır içerisine girmesi, el altından cemiyetin desteklediği terör hareketleri ve birbirini izleyen siyasî cinayetlerden dolayı sorumlu tutulması,
- b) Halkın hükümete olan güveninin sarsılması,
- c) Ordudan çıkarılan alaylı subayların menfaatleri zedelendiği için hiddete kapılmaları, İttihat ve Terakki Cemiyetine düşman kesilmeleri, kendilerine tercih edilen mektepli subayların “din düşmanı” oldukları hakkında halk ve asker arasında yaygın bir propaganda yapmaları,
- ç) Subayların askerler üzerinde yaptığı din konusundaki baskı biçiminde algılanan telkinler ile onları din görevlileri ve medreselilerle temastan menetmeleri, ülkede İttihat ve Terakki Cemiyetinin üzerinde bir kuvvetin bulunmadığı düşüncesini aşlamaları,
- d) Medrese öğrencilerinin askere alınmak istenmesi,
- e) Derviş Vahdeti’nin kurmuş olduğu İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti ve bu cemiyetin yayın organı olan Volkan gazetesiyle halkın dinî duygularını istismar ederek yayın yoluyla yaptığı kışkırtmalar,
- f) Devlet dairelerinden açığa alınan memurların muhalefet saflarına katılmaları,
- g) İstanbul’a Meşrutiyet’in koruyucusu sıfatıyla getirilen Avcı taburlarına mensup İttihat ve Terakki yanlısı subaylar ile bu taburlarda görevli erlerinin başına buyruk disiplinsiz hareketleri,
- h) Bu arada büyük devletlerin özellikle İngiltere’nin Orta Doğudaki çıkarlarını daha da sağlamlaştırmak amacıyla alttan alta yerli işbirlikçilerle yaptıkları menfi propagandaların devam etmesi,

Bu faktörlerin hepsi derece derece isyanın patlak vermesinde etkili olmuştur. Bazı iddialara göre ise, İttihat ve Terakki Cemiyeti yöneticileri, halk üzerinde büyük etkisi olan II. Abdülhamit’i düşürebilmek için kuvvetli bir nedene dayanmak gereğini duymuş ve 31 Mart Olayı’nı kendileri tertip etmişlerdir.

Bu sırada muhalefetin yapıcı olmaktan öte, âdeta kan davası güdücü tutumu, kin ve ihtirasıyla süren saldırıları ile buna

İttihat ve Terakki Cemiyetinin siyasî cinayetlere varan çok sert bir şekilde karşılık vermesi de havayı büsbütün germiştir. Bilhassa Derviş Vahdeti'nin Volkan gazetesinin kışkırtıcı neşriyatı da gayri memnunlar üzerinde, özellikle Avcı taburlarının ve Hassa Ordusunun erbaş ve erleri üzerinde etki yapmıştır. O günlerin atmosferinde İttihat ve Terakki karşıtı bir faaliyet şeklinde ortaya çıkan bu isyan aslında tüm başkenti etkileyen ve İttihatçıların yorumu ile söylemek gerekirse büyük bir "Hadise-i İrtica" olayı idi.

Derviş Vahdeti'nin Volkan gazetesi vasıtasıyla kamuoyu ve özellikle de askerler üzerinde etkili olan propaganda faaliyetlerine karşılık Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşanın tutum ve davranışları şaşkıncıdır. Artan "irtica" tehdidine karşılık paşa, çeşitli çevreler tarafından uyarılmıştır. Müşir Gazi Ethem Paşa, Ahmet İzzet Paşa uyarılar arasındadır. Fakat hükümet tedbir almakta hassasiyet göstermemiştir.

İsyanın hazırlığı 12/13 Nisan 1909 gecesi başlamıştır. Asiler tarafından o gün ve gece Taksim'de bulunan Taşkılla'da subaylar hapsedilmiş; ertesi sabah yapılacak harekâtın plânları hazırlanmıştır. Bu arada donanmadaki erlerin de asilere katılımı sağlanmıştır. Asilerin kumandasını Arnavut Hamdi Çavuş, Tüfenkçi Ustası Raif Çavuş, İzmirli Ali, Yenipazarlı Ömer, Gevgilili Bölük Emimi Mehmet, Gilanlı Hazım, Yenişehirli Ali, Kırcovalı Selim, Selânikli Enis, gibi çavuş ve onbaşılar üstlenmişti.

31 Mart sabahı kışlalarından topluca çıkan asiler, "Şeriat İsteriz!" sloganlarıyla Sultan Ahmet Meydanı'na gelmişler, yolda önlerine çıkan Harbiye mezunu mektepli subayları ortadan kaldırmak istemişlerdir. Mebusân Meclisi önünde toplanan 3000 kişi civarındaki asilere Şeyhülislâm Ziyaettin Efendi ile Ders Vekili Halis Efendi ve Şerif Mehmet Sadık Paşa nasihat etmekle görevlendirilmiş; asiler kendilerine nasihat için gelen heyette bulunan Şerif Sadık Paşayı da öldürmüşlerdir. Asiler bu sırada nasihatten ziyade, isteklerinin yerine getirilmesini istemişlerdir. Asiler, Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa ile Harbiye Nazırı Ali Rıza Paşa'nın çekilmelerini, Ahmet Rıza, Hüseyin Cahit, Talat ve Bahaettin Şakir Beyler gibi önde gelen İttihatçıların mebusluktan kovulmalarını, başlarındaki mektepli subayların ordudan atılmalarını, açığa alınmış olan alaylı subayların eski görevlerine iade edilmelerini ve isyanla beraber yaptıkları zarar ve ziyandan dolayı da affedilmelerini istiyorlardı. Nitekim, Ziyaettin Efendinin ilettiği bu istekler üzerine hükümet derhâl istifa etmiş, II. Abdülhamit de Tevfik Paşayı kabineyi kurmakla görevlendirmişti. Başkentteki kabine değişikliğine rağmen, ayaklanma bastırılmamıştı. Çünkü asiler, daha önce isimlerini sıraladıkları kişileri yok etmeye kararlıydılar. Bu yüzden her tarafta saldırıya başladılar. Bu arada Lazkiye Mebusu Şekip Arslan Bey, Hüseyin Cahit'e benzediği için öldürülmüş, Mebusan Meclisi Reisi Ahmet Rıza Bey zannıyla Adliye Nazırı Nazım Paşa da aynı şekilde katledilmişti. Bunlardan başka üç mektepli subay ile bir katip de öldürülmüştü.

İstanbul'da isyan eden ve çoğunluğu askerler ile softalardan oluşan 3000 kişiye karşılık Mahmut Muhtar Paşa komutasındaki 30.000 kişilik Hassa Ordusu harekete geçirilemediği gibi bu kuvvetlerin de bir kısmının asilere katılmaları önlenememiştir. Hatta asilerin baskısı ile Mahmut Muhtar Paşa istifa etmiş, konağı asiler tarafından abluka altına alınmıştır. Mahmut Muhtar Paşa bu kritik durumdan komşusu olan bir İngiliz'in evine kaçmış, oradan da İngiliz Sefaretine sığınmıştır. Hâlbuki bu isyanı bastırma görevi Hassa Ordusu komutanı bulunan Mahmut Muhtar Paşaya düşüyordu. Mahmut Muhtar Paşa'nın görünen dirayetsizliğinden cesaret alarak büsbütün şımaran asiler zapt edilemez bir çılgınlık içerisinde birçok gazete ve matbaayı tahrip etmişler, ellerindeki listeye göre insan avına çıkmışlardır. Bu zemini kendisi için fırsat bilen Derviş Vahdeti de gazetesinde isyancıları cesaretlendiren yazılar yayımlamıştır. İstanbul'da 13 Nisan günü patlak veren isyan haberi aynı gün Selanik'teki İttihat ve Terakki Cemiyeti merkezine, İsmail Canbulat Beyin "Meşrutiyet mahvoldu!" şeklinde çektiği telgrafla ulaştı. Bu sırada Selanik 11. Redif Fırka Komutanı

bulunan Ferik Hüseyin Hüsnü Paşa isyan haberini 14 Nisan 1909 sabahı başkentte bulunan damadı Mustafa Rahmi (Evrenos) Beyden aldığı bir telgrafla öğrendi. Hüseyin Hüsnü Paşa bu telgrafi emrinde bulunan Erkân-ı Harp Kolağası (Kurmaya Kıdemli Yüzbaşı) Mustafa Kemal'e göstererek fikrini öğrenmek istedi. Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal, o sırada İstanbul'dan gönderilen bütün telgrafları inceledikten sonra, başkente kuvvet sevk edilmesi yolundaki fikrini komutanı Hüseyin Hüsnü Paşaya bildirdi. İstanbul üzerine kuvvet sevk edilmesi fikrini III. Ordu Komutanı Mahmut Şevket Paşa da uygun görüyordu. Aslında Selanik'teki ordu mensuplarına göre, meşrutiyet rejimini tehlikeye sokan bu hareketi ancak silâh gücüyle bastırmak mümkün olabilecekti. Bu arada yapılan görüşmelerden sonra İstanbul üzerine sevk edilmesi düşünülen ordunun başına Hüseyin Hüsnü Paşanın, bu ordunun kurmay başkanlığına da Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal'in getirilmesi kararlaştırıldı.

Kurmaya Yüzbaşı Mustafa Kemal'in harekât plânında; birlikleri trenle Hadımköyü'ne naklederek, Hadımköyü-Halkalı mıntıkasında toplanmak, duruma göre İstanbul'u tamamen kontrol altına almak üzere ileri harekâta başlamak, lojistik desteğin ve her türlü nakliye hususunun temini için Doğu Demir Yolu Şirketi ile temasa geçmek, silâhlı silâhsız her türlü karşı koymayı bastırmak, âsileri ve İstanbul'da olaylara karışmış bulunan kıt'aları silâhtan tecrid etmek, isyanda rol oynayan bütün ele başları ve mürtecileri tevkif etmek, sefarethanelerin, ecnebilerle bankaların ve azınlıkların hiçbir şekilde zarara uğramalarına meydan bırakmamak üzere gereken her türlü tedbiri almak bulunuyordu.

Selanik'ten İstanbul üzerine yürüyecek olan bu kuvvetlere Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal tarafından "Hareket Ordusu" adı verilmiş ve bu isim tarihimize bu şekilde geçmiştir. Mustafa Kemal, bu ismin verilmesini anılarında şöyle anlatır: *"31 Mart Vak'ası oldu. Bu vak'a üzerine Makedonya'dan giden birliklerin ve ilk devirde Edirne'den bunlara iltihak eden kuvvetlerin, kurmay başkanı olarak İstanbul'a gittim. Bidayette kumandan Hüsnü Paşa idi. Hareket Ordusu ismini ben buldum. O zaman bunun manasını kimse anlayamamıştı. Mesele şundan ibarettir: İstanbul'a hitaben bir beyanname yazmak lâzım geldi. Bunu ben yazdım, sonra sefirlere hitaben ikinci bir beyanname yazdık. Buna ne imza konulması münasip olduğunu düşündük. Bazı arkadaşlar Hürriyet Ordusu dediler. Hâlbuki bütün ordu Hürriyet Ordusu vaziyetinde idi. Hareket hâlinde bulunan kuvvetlerin vaziyetini göstermek için "Hürriyet Ordusunun Operasyon Kuvvetleri" denildi. Ben bu operasyon kelimesinin Türkçe'ye tercümesini muvafık görerek, "Hareket Ordusu" tabirini kullandım."*

Kurmaya Yüzbaşı Mustafa Kemal, bütün plânlanan bu faaliyetlerin başarıyla sonuçlanabilmesi için de başlıca şu şartların gerektiğine inanıyordu:

- a) Ordunun bir an önce teşkilatlanıp vakit kaybetmeden İstanbul üzerine hareketi,
- b) Subayların kendilerine verilecek askerî görev dışında hiçbir şeyle meşgul olmamaları,
- c) Hareket Ordusuna dışarıdan hiçbir kuvvetin özellikle politikacıların müdahalede bulunmasına izin verilmemesi; yani ordunun politika dışında tutulması.

Yüzbaşı Mustafa Kemal bu fikirlerini Selanik'teki Askerî Kulüp'te yapılan toplantıda dile getirmişti. Onun subayların siyasetten ayrılmalarına yönelik düşüncelerinden rahatsız olan İttihat ve Terakki Cemiyetinin bir kısım ileri geleni, Mustafa Kemal'in İstanbul'a sevk edilecek ordunun kurmay başkanlığında bulunmasını uygun görmemiş, ancak tehlikenin büyüklüğü bu türden karşı çıkmayı imkânsız kılmıştır. Zaten tecrübeli bir komutan olan Hüseyin Hüsnü Paşa, Mustafa Kemal'in her durumda İstanbul'a gidecek olan orduda yer almasını temin edeceğini belirtmişti.

Bu arada 14 Nisan günü genel seferberlik ilân edildi. Selanik Redif tümeninin bütün taburları silâh altına alındı. Selanik

Redif Alayı Binbaşı Nâki Beyin, Serez Redif Alayı Kurmay Binbaşı Hasan İzzet Beyin komutasında toplandı. Seferberlik çağrısına uyan ihtiyat ve redif askerleri silâhlarını almaya giderken, birçok sivil de gönüllü yazıldı. Bu sırada Serez’de ihtiyatlar, redifler ve Müslüman gönüllülerle birlikte Bulgar ve Rum gönüllüler de Binbaşı Hasan İzzet Beyin kumandası altında toplandı. Manastır’da da heyecanla hazırlıklara başlanmış ve Ohri Millî Taburu Resneli Ahmet Niyazi Beyin kumandasında harekete geçmişti. İkinci Meşrutiyet’in ilânında rol oynayanlardan biri olan Eyüp Sabri (Akgöl) Bey de İstanbul’a yönelik olarak harekete geçenler arasında bulunuyordu.

Bu arada 31 Mart Olayı’nın patlak vermesi ve İstanbul üzerine mürettep bir ordu ile yürüneceği haberini alan meşrutiyet yanlısı subaylar Selanik’te toplanmaya başladı. Berlin Ataşemiliteri olan Kurmay Binbaşı Enver, Viyana Ataşemiliteri Kurmay Binbaşı İsmail Hakkı, Paris Ataşemiliteri Kurmay Binbaşı Fethi Beyler olayı haber aldıkları gibi görevlerinden istifa ederek, Sofya üzerinden Selânîk’e gelmişler ve burada halk tarafından coşkulu bir törenle karşılanmışlardı. 31 Mart Olayı sırasında asilerin baskıları sonucu istifaya mecbur kalmış olan İttihatçılardan Mebusan Meclisi Başkanı Ahmet Rıza Bey, Tanin yazarı Hüseyin Cahit Bey, yine İttihatçılardan Cavit, Rahmi, Talat ve Nazım Beylerle Emmanuel Karassu Efendi de Selânîk’e gelmişti. Selanik’te toplanan İttihat ve Terakki Cemiyetinin lider kadrosu burada kısa bir durum değerlendirmesi yaptıktan sonra Çatalca’ya hareket etmişlerdi.

Hareket Ordusu öncü birlikleri 15 Nisan 1909 akşamı Selanik’ten hareket edip, 39 saatlik bir yolculuktan sonra Hadımköyü’nü geçip Ispartakule’ye varmış, kurmay binbaşı Muhtar ve Albay Galip Bey komutasındaki bu öncü birliklerin Çatalca’ya vardıkları haberleri, saraya ve yönetime müdahale edileceği endişesiyle İstanbul’da heyecanı arttırmış ve hükümeti de telaşa düşürmüştü.

Çatalca, Selanik ve Edirne’den gelecek olan orduların buluşma noktası idi. Hareket Ordusu Selanik’ten 5 piyade, 1 topçu alayı ile 2 süvari bölüğü ve 1 makineli tüfek bölüğünden kurulu kuvvetle İstanbul yönüne hareket etti. Şevket Turgut Paşa da Edirne stratejik bir konumda bulunduğu bir kısım kuvvetini Bulgaristan’ın olası bir saldırısına karşı ihtiyat olarak bırakarak hareket etmişti.

Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal de Hadımköyü’ne kadar olan tren yolculuğuna komutanı Hüseyin Hüsnü Paşa ile birlikte çıkmıştı. Hüsnü Paşa’nın İstanbul’a yaklaşıldıkça vesvesesinin arttığını gören Yüzbaşı Mustafa Kemal, başarının muhakkak olduğunu söyleyerek onun her türlü endişesini gidermeye çalışıyordu. Hareket Ordusunun asıl maksadı anlaşılınca, aydın kesim ve subaylar Çatalca’ya gelip Hareket Ordusuna katılmaya başladılar.

Hareket Ordusu Komutanı Hüseyin Hüsnü Paşa, Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal tarafından kaleme alınmış olan bir beyanname neşretti. Burada şu görüşlere yer verilmiştir:

a) Millet, yıllardan beri zulmeden istibdat kuvvetini parçalayarak meşru Meşrutiyet Hükûmeti’ni kurdu. Bu kansız, mes’ut inkılâptan zarar görenler, kanunsuz şekilde menfaat temin etmelerine hizmet etmiş olan eski hâlin tekrar kurulması için bin türlü hile ve alçaklığa başvurarak meşru Meşrutiyet Hükûmeti’ni yaralamak istedi. Bunlar, bütün insanlık âleminin lanetlediği İstanbul faciasına sebep olarak masum kanlar döktü.

b) Millet, hayat ve geleceğinin yegâne dayanağı olan Meşrutiyet’in yaralanmak ve şeriat hükümleri ve milletçe kurtuluş ve saadetimizi içine alan “anayasa”nın ayaklar altına alınmak istenildiğini gördü. Bu alçakça hareketlere sebep olanları cezalandırmak üzere İstanbul’a yürümeye karar verdi. İlk icra kuvveti olmak üzere Hareket Ordusunu buraya gönderdi.

c) Hareket Ordusunun maksat ve vazifesi meşru Meşrutiyet Hükümeti’mizin hiçbir kuvvetin sarsamayacağı surette

kuvvetlendirmek ve sırf şeriat kuvveti ile desteklenen anayasanın üstünde hiçbir kanun, hiçbir kuvvet olmadığını ve olamayacağını ispat etmek ve meşru Meşrutiyet'imizin yerleşmesinden memnun olmayan vatan ve millet hainlerine son ve kesin bir ders vermektir.

ç) Zulüm gören halk ve tarafsız askerler korunacaktır. Ancak, suç ortakları ve kışkırtıcılar lâyük oldukları kanunî cezadan kurtulamayacaklardır.

d) Fazilet heyeti olan ulema iftiharımız, baş tacımızdır. Fakat hainlikle adî ve şahsî menfaat elde etmek maksadıyla yalandan ilmiye kisvesine bürünerek ve şerefli İslâm dinini küçümseyip alay konusu hâline getirmekten çekinmeyerek fesat yaymaya kalkışan birtakım hafiyeler, menfaatperestler elbette kanun ve şeriat hükümlerine göre muamele görmekten kurtulamayacaklardır.

e) Mebusların ve bunların seçtikleri Heyeti Vükelânın hayatları ve Kanun-i Esasi'nin kendilerine verdiği haklar ve yetkiler olduğu gibi korunacak, genel olarak sükûn ve asayiş sağlanacaktır.

f) Vatanın kurtuluşu ve millî saadetimizin lüzum gösterdiği bu askerî harekâtımız esnasında memleketin dahilî güvenliği ve tam sükûnetini ve herkesin mal ve canının korunmasını temin etmek için her türlü tedbirin alınması kararlaştırılmıştır.

g) İstanbul'da bulunan sefirler ve bütün ecnebilerin huzursuz olmalarına meydan verilmeyecektir.

h) İstanbul'daki feci isyan olayında kanları dökülen şehitlerin ruhları karşısında hesap vermeye korkanlar, ancak bu kanlı facianın failleri, tahrikçileri ve ortaklarıdır. Bu hakikati herkes bilmeli, telâş ve heyecana kapılmayıp müsterih olmalıdır.

Hareket Ordusunun bu işte ne kadar kararlı olduğunu gösteren bu beyanname İstanbul'da çok büyük şaşkınlık yarattı. Beyannamenin gazetelerde neşri üzerine Hassa Ordusu komutanı Nazım Paşa ve bazı komutanlar Hareket Ordusuna silâhla karşı konulmasına dair padişaha teklifte bulunmuştu. Ancak, II. Abdülhamit bu teklif üzerine, artık her şeyi kabullenmiş teslimiyetçi bir tavırla; "Paşalar! Ben askerimin arasında kan dökülmesini istemem." diyerek bu teklifi reddetmiştir.

Cuma selâmlığının yapıldığı gün Mahmut Şevket Paşa, padişaha bir telgraf gönderdi. Paşa bu telgrafında da, daha önceki telgraflarında olduğu gibi padişaha bağlılığını tekrarlıyordu. Paşa bu telgrafında ayrıca, bazı fesatçıların padişahın Rumeli'den gelen ordu tarafından hal edileceği söylentilerini yaydıkları, bunların ise aslı esası olmadığı belirtilerek gelen ordunun aslında Kanun-ı Esasi'yi ve padişahı korumak emelinde olduğunu vurguluyordu.

Mahmut Şevket Paşa, aynı gün Sadaret makamına da bir telgraf göndererek, yukarıdaki fikirlerini tekrarladı ve bunların gazetelerde yayınlanmasını ve yabancı ülke elçiliklerine de tebliğ edilmesini istedi. Mahmut Şevket Paşa, Yeşilköy'e geldikten sonra icra edilecek harekâta ordu ve donanmanın komutasını da üzerine almıştı. İstanbul'a gönderdiği telgrafında bu durumu da bildirdi. Bu arada Osmanlı donanmasında görevli olan subaylar da Hareket Ordusunun emrinde olduklarını belirtiyorlardı.

22 Nisan 1909 günü Yeşilköy'deki Yat Kulübü'nde toplanan Mebusan ve Ayan Meclisi üyelerinden oluşan kurul, Hareket Ordusunun durumunu ve İstanbul'daki son olayları kapsamlı bir şekilde ele alıp tartıştı. Yapılan bu gizli toplantıda II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesine karar verildi. Ayrıca bu toplantıda 31 Mart Olayı ile Meşrutiyet'e darbe vurulduğu, olaylara sebebiyet verenlerin cezalandırılması konusunda Hareket Ordusu Komutanlığının yayınladığı bildirin aynen

kabul edilmesi kararlaştırıldı. Yine burada alınan karara göre, ordunun başkentteki harektına karşı çıkmak cezayı gerektirecek bir husus olarak değerlendirildi. Böylece Meclisin de onayı alındıktan sonra Hareket Ordusunun şimdiye kadarki ve bundan sonraki faaliyetleri meşruluk kazanmış oluyordu.

Hareket Ordusu bundan sonra görevini tamamlamak üzere 23-24 Nisan 1909'da İstanbul zerine yürümeye başladı. I. Mürettep Fırka Kurmay Başkanı Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal 23 Nisan günü Davutpaşa kişlasının ordu tarafından ele geçirilmesi esnasında görevinin başında idi. Beşiktaş sırtlarında meydana gelen çatışmalarda Topuların da desteğiyle asiler dağıtıldı ve pek çoğu Anadolu yakasına geçerek firar ettiler. 25 Nisan sabahı Selimiye Kişlasının da ele geçirilmesiyle İstanbul'da denetim ve kontrol büyük ölçüde sağlanmış oldu. Bu esnada çıkan çatışmalarda 49 kişi ölmüş, 86 kişi yaralanmıştı, asilerden ise 400 civarında kişi ölürken 700'den fazla kişiye yaralanmıştır.

Hareket Ordusu Komutanlığı, 25 Nisan 1909 günü İstanbul halkının sknet içinde konulan kurallara uymalarını isteyen bir bildiri yayınlamış ve sonrasında da sıkıyönetim ilan etmiştir. Öte yandan 27 Nisan 1909 günü Meclisin aldığı kararla II. Abdülhamit tahtan indirildi. Onun yerine Reşat Efendi'nin V. Mehmet Reşat unvanıyla tahta çıkarılması kararlaştırıldı. Bundan sonra kurulan sıkıyönetim mahkemeleri 31 Mart Olayında rolü olanları yargılamıştır. İstanbul'daki bu hareket ortadan kaldırıldıktan sonra 30 Nisan 1909'dan itibaren Hareket Ordusu birlikleri Selanik'e geri dönmeye başlamıştır.

Nsır YÜCEER

KAYNAKÇA

AKŐIN, Sina, **31 Mart Olayı**, İstanbul 1972.

Ali Cevat Bey, **ikinci Meşrutiyetin İlanı ve Otuzbir Mart Hadisesi**, Yay. Haz. Faik Reşit Unat, Ankara 1985.

DANIŐMENT, İsmail Hami, **31 Mart Vak'ası**, İstanbul 1942.

KARABEKİR, Kazım, **İttihat ve Terakki Cemiyeti**, İstanbul 1995.

TÜRKELDİ, Ali Fuat, **Görüp işittiklerim**, Ankara 1984.

TÜRKMEN, Zekeriya, **Hareket Ordusu Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal**, Ankara 1999.

21/04/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/31-mart-vakasi/?pdf=3245> adresinden erişilmiştir